

A freguesía de Santa María de Cela no Catastro da Ensenada

Tintafemia de Cela de 2018, comenzando pola pregunta dezasete dun total de corenta)

INTERROGATORIO A QUE HAN DE SATISFACER, BAIXO de xuramento, as Xustizas e demais Persoas que farán comparecer os Intendentes en cada Pobo.

Na Vila de Cangas a primeiro do mes de xullo de mil setecentos cincuenta e dous....

17. Se hai algunhas minas, salinas, muíños fariñeiros ou de papel, batáns ou outros artefactos no Termo distinguindo de que metais e de que uso, explicando os seus donos e o que se regula produce cada un de utilidade ó ano

Na freguesía de Santa María de Cela hai corenta e tres muíños (.../...) outro chamado **Cabanas**, de cubo e maquía que é de José de Amoedo na aldea do Burgo que trae o tercio Dionisio Gallego da aldea do Beloso, regulan toda a súa utilidade en cento e vinte reais; e tódolos mencionados muíños moen coa auga do referido **río de Foxonobal**; outro de cubo e maquía chamado **Agouso** é de Francisco González na aldea do Igrexario; outro chamado **Miranda**, de cubo e maquía propio de Esteban Pérez e consortes na aldea de Pousada, regulan a súa utilidade anual de cada un destes dous en cento e vinte reais; outro chamado **Agouzo**, de canle e maquía de Domingo de Pastoriza na **aldea da Granxa**, regulan a súa utilidade anual en sesenta reais; outro de canle e maquía chamado tamén **Agouzo** propio de Francisco Deira, aldea dita, regulan a súa utilidade en oitenta reais; outro de canle e maquía chamado **Pousada** que é de Santiago Freire na aldea de Pousada, regulan a súa utilidade anual en cen reais de vellón ó ano; outro de canle chamado **Escorregadiño** de Juan de Entenza de Paradela, na aldea da pena; outro de canle chamado **Pena** de Antonio de Loira e consortes na dita aldea; outro de canle chamado **Agouzo** de Jacobo Freire e consortes; outro de canle do **propio nome** de Antonio Loveira e consortes na aldea do Igrexario; outro tamén de canle chamado **Pazo de Arriba** de Julián Carballo e consortes, aldea de Murráns; outro de canle chamado **Salgueiro** de Juan Gallego e consortes en dita aldea; outro de canle chamado **Miranda**, de Gregorio de Juncal e consortes na mesma aldea; outro tamén de canle chamado **Batán**, de Domingo de Pousada e consortes na aldea referida de Murráns; outro de canle chamado **Fonte de Pousada** de José de Entenza e consortes na aldea de Pousada; outro de canle chamado **Pazo de Abaixo** de Marcos de Pastoriza e consortes; outro de canle chamado **Pousada de Abaixo** de Domingo Freire de Pousada e consortes; outro de canle chamado **Mouro de Arriba** de Alberto

Martínez e consortes o cal non moe por sesidia dos donos e para cando estea reparado regúlanlle de utilidade anual en cincuenta reais de vellón; outro de canle chamado **Mouro do Medio** de Domingo Martínez e consortes; outro de canle chamado **Mouro de Abaixo** de Bernardo Freire e consortes na mesma aldea; outro de canle chamado **Tombo da Torre** de Domingo Lorenzo e consortes na aldea dita; outro de canle chamado **Torre**, de Francisco de Antepazo e consortes na propia aldea; os que moen coa auga do **río de Borrás** e regulan a utilidade anual de cada un, cincuenta reais.

18. Se hai algún esquilmo no Termo a quen pertence, que número de gando vén ó esquileo a el e que utilidade se regula dá ó seu dono cada ano

Non hai cabanas nin esquilmos formais de gando que veñan a eles. En canto ós esquilmes que producen, os que hai, segundo especies, regúlanos deste xeito: a egua pode parir de 6 anos de idade ata os 18 inclusive. Cada cría regúlase sendo potranca en 33 reais de vellón, sendo potro, 20 reais, sendo mula 150 reais e se é macho, 67 reais. Unha vaca de ventre pode procrear dende os 4 anos ata os 16. Se é becerro 3 ducados, se é becerra 30 reais e aínda que non venden leite regulan por ela e alunha pouca manteca 6 reais. Unha ovella pode procrear e principiar a parir dende os 2 anos ata os 9. Cada cría regula 4 reais. A lá de cada ovella que se considera media libra en bruto regúlase nun real de vellón. Unha leitona pode procrear dende o ano e medio inclusive ata os 2 (aínda polo común acostúmase a matar). Nun ano, catro crías nun parto, leitonciños que separados da nai ós tres meses tasan en 5 reais. Unha cabra pode procrear dende os 2 anos ata os 9. Cada cría regulan en 2 reais cada un, contando con cinco crías ó ano, así femia coma macho. Un xato becerro dun ano separado da nai consideran de utilidade do seu aumento ata os dous, 44 reais. Sendo tenreira ou xovenca, 36 reais. Un boi dende os dous anos ata os tres, 66 reais. Un boi dende os tres ós catro anos, 44 reais. Unha muleta ou muleto segregado da nai dende un ano a dous regulan 66 reais. Un año dende os seis meses ata o ano de mellora, 2 reais. Dun ano a dous, outros 2 reais máis. De dous a tres anos outros 2 reais máis. Non poden distribuírse entre os donos e os parceiros por ignorar as condicións dos seus contratos, só declaran que son a medias, ó tercio ou canto e a maior abundamento remítense ás relacións que xa teñen dado os veciños, e responden.

19. Se hai colmeas no Termo, cantas e a quen pertencen

José de Amoedo da aldea do Beloso ten tres colmeas, Domingo Deira da aldea da Granxa, catro e José de Entenza da aldea de Pousada, dúas colmeas.

20. De que especies de gando hai no Pobo e Termo, excluindo as mulas de coche

e cabalos de agasallo; e se algún veciño ten cabana ou eguada, que pasta fóra do Termo, onde e de que número de cabezas, explicando o nome do dono.

As especies de gando son bois, vacas, ovellas, carneiros e cabuxas.

21. De que número de veciños se compón a Poboación e cantos en casas de campo ou “alquerías”

374 veciños. (Bueu, 284; Hermelo, 25; Couto de Bon e Vilar, 142)

22. Cantas casas haberá no Pobo, que número de inhabitables, cantas arruinadas; e se é de Señorío, explicar se ten cada unha algunha carga que pague o dono polo establecemento do solo e canto

Ten cada un súa casa e en canto ás inhabitadas e arruinadas (...) do Conde de Maceda, arruinada por desidia.

23. Que propios ten o Común e a que ascende o seu produto ó ano, de que se deberá pedir xustificación

Dixeron que non teñen propios ningúns.

24. Se o Común disfruta algún arbitrio, “sisa” ou outra cousa de que se deba pedir a concesión, quedándose con copia que acompañe estas dilixencias: que cantidade produce cada un ó ano, a que fin se concedeu, sobre que especies para coñecer se é temporal ou perpetuo e se o seu produto cubre ou excede da súa aplicación

Dixeron que non disfrutaban arbitrios, “sisa” nin outra utilidade agás de que nalgunhas delas pagan dereitos de “sisas” por razón de venda do viño que aplican á satisfacción deste dereito o que constare dos asentos do común a que se refere e responden.

25. Que gastos debe satisfacer o Común, como salario de Xustiza e Rexedores, Festas de Corpus ou outras: empedrado, fontes, serventes, etc de que se deberá pedir relación auténtica

Non teñen que satisfacer ó Común salarios de Xustizas, Rexedores, Festas de Corpus, empedrados de rúas, fontes, serventes nin outros semellantes gastos e responden.

26. Que cargos de Xustiza ten o Común, como censos que responda ou outros, o seu importe, por que motivo e a quen, de que se deberá pedir puntual nova

Tampouco teñen caros de Xustiza ó Común como censos nin outros e responden.

27. Se está cargado de Servicio Ordinario e Extraordinario ou outros de que igualmente se debe pedir individual razón

Pagan anualmente a Súa Maxestade, 180 reais e responden.

28. Se hai algún emprego, alcabalas ou outras rendas alleadas: a quen, se foi por servicio pecuniario ou outro motivo, de canto foi e o que produce cada un ó ano, de que se deberán pedir os títulos e quedarse con copia

Dixeron que os dereitos de "Alcabalas" páganos a Súa maxestade e non a outro nungún particular. E responden.

29. Cantas tabernas, mesóns, tendas, panaderías, carnicerías, pontes, barcas sobre ríos, mercados, feiras, etc hai na Poboación e Termo: a quen pertencen e que utilidade se regula pode dar ó ano cada un

Dúas tabernas. Pola unha páganse 100 reais e pola outra 25 reais ó ano. Non hai mesóns, tendas, panaderías, carnicerías, barcas sobre río, mercados, feiras nin outra utilidade ningunha e responden.

30. Se hai hospitais, de que calidade, que renda teñen e de que se manteñen

Non hai hospital ningún e responden.

31. Se hai algún cambista, mercader de pór maior ou quen beneficie o seu caudal por man de corredor ou outra persoa, con lucro e interese; e que utilidade se considera lle pode resultar a cada un ó ano

Non hai cambistas, mercaderes de a pór maior nin quen se beneficie o seu caudal por medio de corredores nin outra persoa con lucro nin interese e responden.

32. Se no Pobo hai algún tendeiro de panos, roupas de ouro, prata e seda, lenzos, especias ou outras mercadorías, médicos, cirurxiáns, boticarios, escribáns, arrieiros, etc e que ganancia se regula pode ter cada un ó ano

Dixeron que non hai tendeiros de panos, roupas de ouro, prata e sedal, lenzos, especias ou outras mercadorías, médicos, boticarios nin arrieiros e si hai (en Cela) Simón de Barros que exerce o oficio de sangrador e barbeiro. Utlidade anual, 10 reais.

33. Que ocupacións de artes mecánicas hai no Pobo con distinción como albaneis, canteiros, albéitares (veterinarios), ferreiros, cordeleiros, zapateiros, sastres, peraires (cardadores), tecedores, sombrereiros, manguiteiros (peleteiro) e luveiros, etc explicando en cada oficio dos que

houber o número que haxa de mestres, oficiais e aprendices; e que utilidade lle pode resultar traballando meramente do seu oficio ó día cada un

Remítense a unha lista e relación xurada e asinada que fixeron con asistencia do presente escribán e peritos nomeados e mailos elexidos de oficio. O xornal ordinario que teñen ó día que traballan os dos exercicios servís son: carpinterios, canteiros, zapateiros e ferreiros tres reais e medio de vellón; aprendices de carpinteiro, un real, os satres dous reais, os tecedores, dous reais e cuartillo. O mariñeiro de lancha ou barco de pescar, tres reais. O patrón ou dono polo quiñón da lancha outros tres reais. O mariñeiro de dorna, un real de vellón e polo quiñón dela outro. Os veciños labradores van considerados por dous reais de vellón o día que traballan pola súa cortedade de facendas e responden.

34. Se hai entre os artistas algún que tendo caudal, faga prevención de materiais correspondentes ó seu propio oficio ou a outros para vender ós demais ou fixese algún outro comercio ou entrase en arrendamentos; explicar quen e a utilidade que consideren lle pode quedar ó ano a cada un dos que houbese

Dixeron que non hai artista ningún (...) e os que teñen feito arrendamento son as dúas tabernas xa mencionadas. Manuel Estévez da que chaman Choelo, ó que regulan a utilidade de 100 reais e Francisco Freire da que chaman Sabarigo que regulan 30 reais.

35. Que número de xornaleiros haberá no Pobo e como se paga o xornal cotiá a cada un

Dixeron que tódolos que teñen nomes de labradores son verdadeiramente xornaleiros, os cales están xa regulados polo día que traballan no Artigo 33 e pór menor constaron do libro persoal ó que se remiten e responden.

36. Cantos pobres de solemnidade haberá na Poboación

Vintedous pobres

37. Se hai algúns individuos que teñan embarcacións que naveguen no mar ou ríos, o seu porte ou para pescar: cantas, a quen pertencen e que utilidade se considera dá cada unha e que número de cada un

Doce dornas. (Na freguesía de Bueu, dúas lanchas de pesca e nove dornas).

38. Cantos clérigos hai no Pobo

Don Juan Antonio López de Soto, cura. Don Domingo Benito Cerqueiro e don Benito Freire. Na freguesía de Hermelo, o Padre Frei Joseph de Castro, da Orde

de San Bieito, cura actual e don Antonio de Currás.

39. Se hai algúns conventos, de que relixións e sexo e que número de cada un
Non hai convento ningún de relixiosos nin relixiosas e responden.

40. Se El Rei ten no Termo ou Pobo algunha finca ou renda que non corresponda ás Xerais nin ás Provinciais que deben extinguirse: cales son, como se administran e canto producen

Dixeron non teñen noticias de finca ou renda que non corresponda ás xerais provinciais que deben extinguirse e responden.

Foron preguntados acerca de se hai ou non médicos, militares de tropa regrada e dixeron que nela non saben que haxa outro que Ignacio Vello, soldado inválido na Praza de Salvaterra (...). Tamén foron preguntados cerca de que costumes se observa nos arrendamentos de terras de eclesiásticos e dixeron que o máis común e universal en todos eles é darse a medias dos seus produtos, segundo calidades e especies e aínda acostuman facerse algúns arrendamentos de cartos, estes son poucos e os que houbese constarán os seus particulares contratos ás relacións dos interesados.

Dou fe entre ringlóns ó Conde de San Román = v^a. "

(1) *Catastro del Marqués de la Ensenada: extracto do interrogatorio referido á parroquia de Santa María de Cela, 1752. Arquivo histórico provincial de Pontevedra (AHP)*

Torre de Santa María de Cela, maio e primeiro de dous mil dezaioito e revisado en vintedous de xuño de dous mil vintedous

